

XORIJIY MAMLAKATLARDA BANK VA MOLIYA SOHASIDAGI SUN'IY INTELEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI

Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Xikmatov Izzatilla Qudratilla o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14498868>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda bank va moliya tizimida axborot texnologiyalardan foydalanishning imkoniyatlari tahlil qilingan. Tarmoqda sun'iy intellektdan foydalanishning standart modellari tizimlashtirilgan. Shu bilan birga, tranzaksiya xavfsizligini oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalarining o'rniga baho berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, axborot xavfsizligi, sun'iy intellekt, tranzaksiya.

Аннотация: В статье анализируются возможности использования информационных технологий в банковско-финансовой системе и систематизированы в области стандартные модели использования искусственного интеллекта. В то же время оценены современные информационные технологии с точки зрения повышения безопасности транзакций.

Ключевые слова: цифровая экономика, информационная безопасность, искусственный интеллект, транзакция.

Annotation: The article analyzes the possibilities of using information technologies in the banking and financial system and systematizes standard models for the use of artificial intelligence in the field. At the same time, modern information technologies were assessed from the point of view of increasing transaction security.

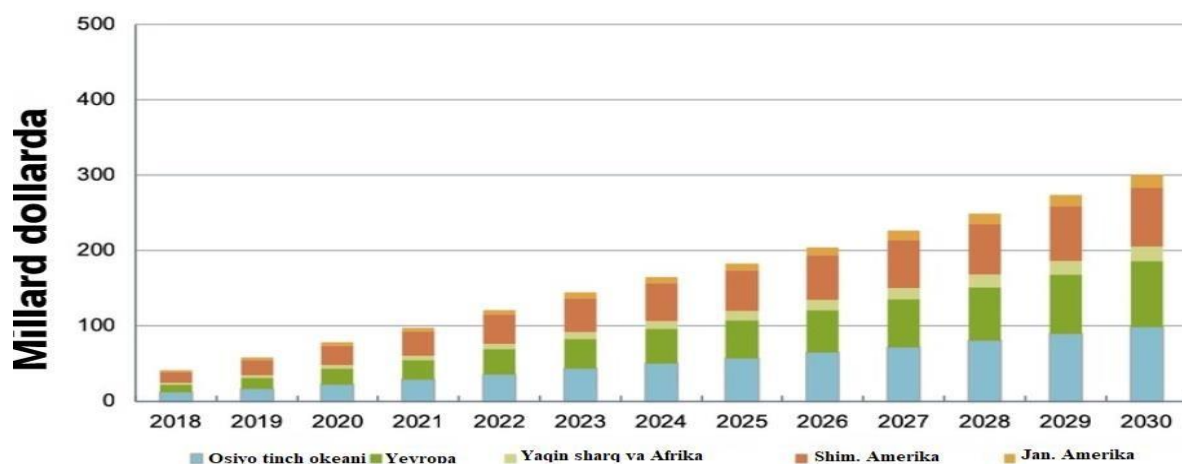
Keywords: digital economy, information security, artificial intelligence, transaction.

Bugungi kunga kelib moliya sohasiga investitsiya qilish, sarflash va tejashning yanada qulay va xavfsiz usullarini xohlaydigan mijozlar ehtiyojlarini qondirish imkoniyatini taqdim etdi. O'tgan asrdan beri ko'pgina olimlar "Mashinalar o'ylay oladimi?" degan savolga javob topishga harakat qilib kelmoqda va o'shandan beri sun'iy intellektning ilovalari (keyingi o'rinlarda AI deb yuritiladi) turli darajadagi muvaffaqiyatlarga erishdi.

Biroq, so'nggi yillarda AI jahon moliyaviy xizmatlar sohasida innovatsion ilovalarni yarata boshladi. BigData, takomillashtirilgan texnologiyalar, bulutli texnologiyalar AI innovatsiyalarining so'nggi to'lqinining asosiy drayveri bo'ldi. Sun'iy intellekt va mashinani o'rganish (ML) qobiliyatlari rivojlanayotgan Fintech bozorida o'sishni rag'batlantirmoqda. Keng ma'noda "Fintech" atamasi moliya sektorini o'zgartirayotgan yangi texnologiyalar, xizmatlar va kompaniyalarni tavsiflaydi. U o'z ichiga: kriptovalyutalar, blokcheyn, robot-maslahat, kraudfanding, mobil to'lovlar va AI platformalarini oladi. 2022-yilda AI moliyaviy xizmatlar va Fintech sohasidagi asosiy tendensiya sifatida ro'yxatda birinchi o'rinni egalladi. Yaqinda o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, dunyo bo'yicha iste'molchilarning 78 foizi debet yoki kredit karta bilan to'lashni afzal ko'radi, faqat 12 foizi naqd pulni afzal bilishadi. Biroq, to'lovning oson variantlari iste'molchilar uchun muhim bo'lgan yagona sabab emas. AI yechimlari banklar va kreditorlarga kredit berish bo'yicha qarorlarni qabul qilish jarayonida an'anaviy ravishda kam xizmat ko'rsatuvchi qarz oluvchilarni, masalan, yoshlarni aniqroq

baholaydigan turli omillardan foydalangan holda kreditni tasdiqlash bo'yicha ko'proq ma'lumotga ega qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Insondan farqli o'laroq, mashinaning noto'g'ri bo'lishi dargumon. Vaqt moliya olamida puldir va unga tegishli e'tibor berilishi kerak. To'g'ri prognozlar ko'plab korxonalar uchun tezlik va xavfsizlik uchun juda muhimdir. Moliyaviy bozorlar tobora yaxshi modellarni yaratish uchun sun'iy intellektning kichik to'plami bo'lgan mashina o'rganuviga (ML) murojaat qilmoqda. Ushbu prognozlar moliyaviy mutaxassislarga tendensiyalarni aniqlash, xavflarni aniqlash, ishchi kuchini saqlab qolish va kelajakni rejalashtirish uchun yaxshiroq ma'lumot berish uchun mavjud ma'lumotlardan foydalanishga yordam beradi (1-rasm).

1-rasm. Turli mintaqalarda sun'iy intellekt foydalanish orqali olinadigan bank daromadlari prognoz qiymatlari[1].

Sun'iy intellektga asoslangan kompyuterlar katta va murakkab ma'lumotlar to'plamini odamlarga qaraganda tezroq va samaraliroq tahlil qilishi mumkin. Olingan natijalar asosida, tijorat jarayonlari savdolarini avtomatlashtiradi va vaqtni tejaydi. An'anaviy bank xizmatlari bugungi raqamli texnologiyalarni yaxshi biladigan foydalanuvchilarsiz to'liq bo'lib hisoblanmaydi. 33 000 ga yaqin bank mijozlari ishtirokidagi Accenture tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, 54 foizi mijozlar real vaqt rejimida o'z byudjetlarini nazorat qilish va xarajatlarni sozlashda yordam beradigan vositalardan foydalanishni xohlashadi. Bundan tashqari, 41% kompyuterga asoslangan bank maslahatlaridan foydalanishga xohlashadi. Chatbotlar kabi sun'iy intellekt yordamchilari shaxsiylashtirilgan moliyaviy maslahatlar va o'z-o'ziga tezkor xizmat ko'rsatish uchun tabiiy tilga ishlov berishni (NLP) yaratish uchun sun'iy intellektidan foydalanadilar. Har kuni foydalanuvchilar onlayn hisoblar va smartfon ilovalari orqali pul o'tkazish, hisob - kitoblarni amalga oshirish, depozitlarni tekshirish, qimmatli qog'ozlar bilan savdo qilish va h.k.larda juda ko'p tranzaksiyalar sodir bo'ladi. Kiberxavfsizlik va firibgarlikni aniqlash bo'yicha sa'y-harakatlarni oshirish zarurati hozirda har qanday bank yoki moliya instituti uchun zarurat bo'lib, sun'iy intellekt onlayn moliya xavfsizligini yaxshilashda asosiy rol o'ynaydi.

Banklar, shuningdek, sun'iy intellektidan moliyaviy jinoyatlarning yana bir mashhur turini - tovar bilan taminlanmagan asossiz pul aylanish miqdorini aniqlash va oldini olish uchun foydalanmoqda. Mashinalar shubhali faoliyatni aniqlaydi va asossiz pul aylanishda gumon qilingan sxemalarni tekshirish xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Aksariyat rahbarlar sun'iy intellekt (AI) biznesni qanday olib borishi haqida deyarli hamma narsani

o'zgartirishi va 2030-yilga borib jahon iqtisodiyotiga sun'iy intellekt orqali biznes yuritishning ulushi 15,7 trillion dollargacha yetishi mumkinligini prognoz qilishmoqda. Alni monetizatsiya qilishga intilayotganlar faqat yirik korporatsiyalar emas – startaplar ham o'sib bormoqda. So'nggi 60 yil ichida sun'iy intellekt sohasi o'zining muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarini ko'rdi. Hozirgi vaqtda butun dunyo hukumatlari AI iqtisodiy kuch va ta'sirni oshirish uchun vosita bo'lishi uchun AI vositalari va sun'iy intellektga asoslangan kompyuterlar katta va murakkab ma'lumotlar to'plamini odamlarga qaraganda tezroq va samaraliroq tahlil qilishi mumkin. Olingan natijalar asosida, tijorat jarayonlari savdolarini avtomatlashtiradi va vaqtni tejaydi.

Ko'rib turganimizdek, AI texnologiyasidan moliyaviy bozorda foydalanish sohalarining kengayishi ushbu texnologiyaga xos bo'lgan yangi xavflarning paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin, bu qo'shimcha tahlil va baholashni talab qiladi. Shu bilan birga, moliya bozorida sun'iy intellektidan foydalanishni tartibga solishga yondashuvlarni belgilashda AI texnologiyalarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish va uning risklari ustidan yetarli darajada nazoratni ta'minlash o'rtasidagi muvozanatdan kelib chiqib foydalanish muhimdir. Bu muvozanat moliya bozorida AI rivojlanishini rag'batlantiradigan shart-sharoitlarni yaratishga bir qatorda regulyator tomonidan xavf-xatarga yo'naltirilganlik tamoyili asosida Aldan foydalanishning o'ziga xos risklarini tizimli chuqur monitoringiga asoslangan bo'lishi mumkin.

References:

1. How to identify and implement applications for AI in your organization by Andrew Burgess // edition: 1, 2018-y.
2. Пол Доэрти, Уилсон Джеймс: Человек + машина. Новые принципы работы в эпоху искусственного интеллекта // Издательство МИФ. 2019 г. 304 л.
3. <https://www.tadviser.ru/>
4. <https://www.kearney.com/>